

Militair Gezag bij het kabinet-Gerbrandy en bij de koningin twee motieven een rol speelden: de beduchtheid dat Nederland, als men van regeringszijde niet een eigen militair bestuursapparaat zou vormen, ten tijde van en onmiddellijk na de bevrijding geheel door de Geallieerden zou worden bestuurd, en de vrees dat het bij die bevrijding tot extremistische woelingen zou komen, wellicht van wanhopige NSB'ers, wellicht van links-revolutionaire elementen. Om dat alles te voorkomen zou Nederland bij en na de bevrijding in een speciale rechtstoestand komen te verkeren: de Bijzondere Staat van Beleg, en in die rechtstoestand zou het Militair Gezag vèrgaande bevoegdheden hebben: het mocht aanwijzingen geven aan de burgerlijke gezagsorganen; algemeen verbindende voorschriften ('verordeningen') opleggen aan de burgerij; preventieve censuur uitoefenen; het post-, telefoon- en telegraafgeheim opheffen (behalve voor stukken, afkomstig van of bestemd voor leden van het koninklijk huis, de ministers en de hoge colleges van staat); vergaderingen, behoudens 'werkelijke openbare godsdienstoefeningen', en optochten verbieden; werkrachten vorderen; niet-militairen in militaire dienst roepen; personen een verblijfplaats opleggen dan wel in bewaring stellen; gebouwen of woningen sluiten; goederen vorderen of in beslag nemen; en, tenslotte, overal huiszoeking doen. Al die bevoegdheden werden in juni '44 aan de chef-staf Militair Gezag toegekend. Wie die hoogst verantwoordelijke functie zou gaan bekleden, stond, gelijk in hoofdstuk 3 vermeld, toen nog niet vast – pas begin september '44 overwon koningin Wilhelmina haar bezwaren tegen de benoeming van generaal-majoor Kruls.

Het zou deze en zijn officieren niet aan werk ontbreken! Dat vloeide al uit de regeling van de bijzondere staat van beleg voort maar men dient in het oog te houden dat de aan het Militair Gezag verleende bevoegdheden niet alleen die waren welke in het wetsbesluit inzake die bijzondere rechtstoestand waren opgesomd; het Militair Gezag was óók bevoegd in te grijpen krachtens een groot aantal andere wetsbesluiten waarvan bij gebleken noodzaak (en die noodzaak bestond in de herfst van '44) de eerste toepassing door de regering aan het Militair Gezag was opgedragen. Het mocht bijvoorbeeld krachtens het Zuiveringsbesluit bestuursfunctionarissen, functionarissen van de politie en docenten van instellingen van openbaar onderwijs 'staken' (de 'gestaakten' moesten hun arbeid neerleggen maar behielden hun salaris) dan wel 'schorsen' (dan werd het salaris van de betrokkenen vervangen door een bedrag voor hun noodzakelijk levensonderhoud) – het mocht voorts, krachtens het wetsbesluit-Tijdelijke voorziening bestuur provincies en gemeenten,